

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Imre Sándor.

— Egyetemi működésének harmincéves fordulójára. —

A pedagógia annak a tevékenységnek elmélete, hogyan kell a kultúra értékes javait a következő nemzedékre átszármasztani, hogy tovább fejlessze őket. Tehát kettős feladata van: egyrészt a nevelés értékes *céljainak* kitűzése, másrészt e célok megvalósítására vezető *eszközök* megállapítása. Mik legyenek a legfőbb értékek, melyeket a nevelés által meg akarunk valósítani? — e kérdés, mely tengelye minden pedagógiai elméletnek, szükségképen filozófiai probléma. A nevelélmélet sorsa tehát a filozófiában dől el: a pedagógia, mint elmélet, a világnézet tudománya, filozófiai diszciplína. Innen érthető, hogy a pedagógia történetében főképp a filozófusok a mérőföldjelzők. Csakis valamely egységre törekvő világnézet igazíthat útba, vajjon mi legyen a célunk a következő nemzedékekkel, mit akarjunk csinálni belőle, mit fejlesszünk benne s mitől védjük? Ebből következik, hogy annak, aki a nevelés elméletének egyetemi képviselője akar lenni, filozófus természetűnek kell lennie, aki mint a kultúra fejlődésének tudatos irányító tényezője, át bírja tekinteni a művelődési javak egész körét s tudja, hogy a fejlődésnek mely pontján áll. Minthogy a pedagógus feladata annak megállapítása, vajjon a mindenkori művelődési anyagból mit kell a jövő nemzedék számára kiválasztani s milyen értékmérők szerint, az eszményi pedagógusnak az emberi műveltség legmagasabb csúcsán kell állania, rendkívül *sokoldalú tárgyi műveltséggel* is kell bírnia.

A végső célok megállapításához szükséges filozofáló természet a pedagógus léleknek csak egyik követelménye. Minthogy a nevelőnek a célokhoz utakat kell keresnie, a lelkeket ezek irányában formálnia s irányítania, a pedagógia második feladata a célok elérési módjainak s eszközeinek megállapítása. A célok megvalósítása a pedagógustól *gyakorlati érzéket* kíván. Ez a második főkövetelmény. Az igazi pedagógus tudós azért oly ritka jelenség, mert munkája két, a lelki életben többnyire csak egyoldalúan jelentkező készséget követel: spekulatív erőt és gyakorlati érzéket, más szóval: kritikai filozófiai hajlamot és intuitív művészi képességet. A kettő szükséges összhangjának hiánya az oka, hogy oly sokáig tart a neveléstudomány szabadsággarca a tudományok köztársaságában, hogy ma sincsen egyetemesen elismert tudományos pozíciója, hogy ma is a meddő általánosságoknak s üres frázisoknak legdúsabban virágzó kertje, melybe belépni annyian — még a neveléssel foglalkozók is — idegenkednek.

A pedagógia bizonyos értelemben alkalmazott szellemi-technikai tudomány, mintegy közvetítés az elmélet és gyakorlat között, olyan a szellemi tudományok terén, mint a mérnök-

tudomány a tiszta mechanikával szemben. Ez a gyakorlati jelentősége az egyetem bölcsészeti karának háztartásában is sajátos szerepet biztosít neki. Adott viszonyaink között a bölcsészeti kar kénytelen a tiszta tudományos föladatok mellett a *tanárképzés* nagy és súlyos föladatát is részben vállalni. A pedagógiai tanszéknek ebből a szempontból *középponti jelentősége* van. A pedagógia professzorának föladata elsősorban a fiatal tanárnemzedék tanítói hivatásának és idealizmusának ápolása, a nevelés erkölcsi tartalmának tudatossá tétele. Az egyetemi tanári állás magas etikai természetének egy tanszak képviselőjénél sem kell annyira előtérben állania, mint éppen a pedagógusnál. Neki igazán autonóm módon gondolkodó és példaadó erkölcsi személyiségnek kell lennie, akinek egész mívoltából a magasabb erkölcsi feladatainak tudatában levő nevelő szelleme sugárzik ki. Az ilyen gazdag személyiség tudja természetesen szuggesztíójával éreztetni tanítványaival, hogy mily súlyos problémák rejlenek a köznevelés hivatásában, hogy végső elemzésben minden mélyebb kulturális kérdés pedagógiai kérdés, az ember kezelésének, lélekvezetésének, szellemi technikájának kérdése s nem elsősorban a politikai és gazdasági technikának ügye. Csakis ilyen tanári személyiség tudja fölkelteni hallgatóiban a nevelés igazi emberi eszményét.

Ezeket a nem csekély igényű követelményeket úgyszólván maradék nélkül megtestesülve találjuk *Imre Sándorban*. Éppen 30 esztendeje, hogy a kolozsvári egyetem magántanárrá habilitálva, korán lehetővé tette, hogy Imre Sándor az egyetemi tanszéken kifejthesse a benne szunnyadó erőket.

Tudományos fejlődése szinte egyenes vonal irányában haladt: kezdetben a magyar nevelő gondolkodás multjával foglalkozott, főkép Széchenyivel és Eötvössel, s e történeti tanulmányok alapján emelkedett föl a nemzetnevelés elméletének eszméjéig. Meggyőző példája annak, mikép termékenyítheti meg a mult a jelent, hogyan szolgálhatja valaki tudatosan a történeti fejlődés folytonosságát. Imre munkásságának javarészét az az alapgondolat irányítja, hogy történeti kutatásokkal tisztázni kell, vajjon a köznevelésünkben minduntalan megújuló reformtörekvések mily állandó forrásból fakadtak s min hiúsultak meg. A multnak idevágó tanulságait keresi. E keresés közben Imre munkássága természetszerűen nem tapad a szoros értelemben vett tanügyi gondolatokhoz, hanem a sajátos magyar nemzeti művelődéspolitikai tágabbkörű kérdéseire is kiterjed. Pedagógusaink jórésze a tanügyi részletgondolatokat nem tudja az egyetemesebb kultúrpolitikai szempontok szögébe állítani. Imre kiváló érdemei ebben az irányban is megtalálhatók.

Korán észrevette, hogy a köznevelésre vonatkozó átfogó gondolatok a multban nemcsak a hivatásos pedagógusoknál merültek fel, hanem azoknál az államférfiaknál is, kik nemzetünk művelődését irányították. Így elsősorban gróf Széchenyi Istvánál. „Gróf Széchenyi István nézetei a nevelésről” című munká-

jában (1904) Széchenyinek műveiben a nevelésre vonatkozó szét-szórt gondolatokat összegyűjti s bizonyos kategóriák alapján benső szerves összefüggésbe állítja őket, úgyhogy szinte egy következetes nevelési rendszer körvonalai bontakoznak ki előttünk, mely Széchenyi szavával „nemzetnevelésnek” nevezhető. Imre e munkájában elsőrendű Széchenyi-kutatónak bizonyult: a legnagyobb magyart még addig nem méltatott oldaláról, mint nevelésteoretikust mutatta be. Hasonlóképp igen becsesek báró Wesselényi és báró Eötvös József művelődéspolitikájára vonatkozó munkálatai. Külön ki kell emelnem gróf Teleki Sámuel erdélyi kancellár úti naplójához írt nagy bevezető tanulmányát. Apáczaai Cseri Jánosról szóló értekezése Apáczainak mint pedagógusnak és kultúrpolitikusnak egyik legjobb méltatása (1907).

Elméleti munkái is alapvetők irodalmunkban. „A nevelés sorsa és a szocializmus” (1909) című nagy munkája első abból a szempontból, hogy a szocialisták elszórtan található nevelési elveit és ezek következményeit rendszeresen összefoglalja és bírálja. Tüzetes elemzése világosan és meggyőzően mutatja ki, hogy a szocialisták nevelői gondolatai nem sok újat tartalmaznak: a szocialisták nem tesznek egyebet, mint csak a régen ismeretes pedagógiai eszméket politikájuk elvi alapjaihoz alkalmazzzák.

Imrének másik irányszabó elméleti műve: „Nemzetnevelés” (1912. 232 l.). A szociálpedagógia modern fogalmából indul ki: az egyénnek és a közösségnek viszonyát vizsgálja a nevelésben. Kifejti a nemzetnevelés szervezésének feltételeit és irányelveit. Amit Imre nagy statisztikai apparátus kíséretében háborúelőtti közoktatásunk egységének és általánosságának hiányára s a köznevelési törvény szükségességére nézve föltár, csakis olyan kiváló fő munkája lehet, aki elvszerűen sokat és állandóan gondolkodik a közoktatásügy megjavításán.

Legnagyobb terjedelmű rendszeres elméleti műve az 1928-ban megjelent Neveléstana (336 l.), mely a családi nevelés, az önnevelés és az iskolai nevelés kérdésének finom boncolása. A könyv irányító gondolata az iskolai munka tudatossá tétele. Felemlíthetném még Imrének egy sereg kiváló tanulmányát a tanárképzésről, az egyetemi autonómiáról, a tudományos kutatás szabadságáról, a középiskolai oktatás reformjáról, a tanügyi közigazgatásról, a nőnevelésről stb., amelyeket mind eredeti és mélyreható gondolkodás, szigorú és emelkedett erkölcsi felfogás jellemez. A tanítványaira mély hatást sugárzó, szuggesztív professzor mintaképe.

Gazdag munkásságára a koronát most megjelent munkájával: *A neveléstudomány magyar feladatai* (Szeged. Értekezések a M. kir. Ferenc József-tudományegyetem pedagógiai intézetéből. 1935. 136 l.) rakta rá. Ez a könyv a neveléstudománynak egy hosszú elmélkedő élet folyamán szakadatlan munkásság közepett kiérlelt rendszeres problematikája. Sok szó hangzik el ma a tudatos magyar tudománypolitikáról s ennek tervszerűen

szervező erejéről: Imre Sándor mintát adott erre a maga tudományterületén. Világosan látja a neveléstudomány egyetemes és hazai feladatait, ezek eszközeit és nehézségeit, közvetett és közvetlen munkatervét a nagy és kis népek körében. Problematikáját a nevelés fogalmából levezetve, elvi alapra helyezi. Igen becses történeti visszapillantása a neveléstudomány sorsára Magyarországon. Őszinte és férfias szavai megfognak bennünket, amikor a nevelésügyi kutatás szerveztlenségének okait feltárja. Szinte hiánytalan rendszerbe foglalja mindazokat a feladatokat, amelyek a nevelés élettani és történelmi előzményeinek szempontjából reánk várnak. A könyvből a magyar nemzetnevelés tudományos rendszerének körvonalai tárulnak elénk, amelyeknek tartalommal való megtöltése valóban a magyar nevelési elmékedők termékeny eszménye kell hogy legyen.

A magyar nevelő társadalom mélyen hálára kötelezve érezheti magát Imre Sándornak, hogy sok évtizedre megadta neki a tudatos és rendszeres munkaprogramm szilárdan kitűzött célpontjait.

Kornis Gyula.

IRODALOM.

Kornis Gyula: Apponyi világnézete. Budapest, 1935. Franklin-Társulat (N. 8-r., 118 lap).

Vannak témák a szellemi élet világában, melyeknek feldolgozásához csak a legavatottabbak: nagy gondolkodók, kiváló lélekismerők, a tudomány művészei nyúlhatnak hozzá ihletett lélekkel. E nem ritka témák között egyike a legfényesebbeknek, de a legnehezebbeknek is, Apponyi Albert gazdag és komplex lelkivilágának mélyreható elemzése és mindenoldalú jellemzése, melyet könyvünk szerzője az igazi tudós szerénységével egyszerűen *Apponyi világnézete* címmel jelöl meg. Hogy Apponyinak, „a magyar faj ezer esztendeig épült emberkatedrálisá”-nak lelki képletét művésziileg megrajzolja, erre valóban csak az vállalkozhatott teljes sikerrel, ki általában az ember lelki élete minden redőjének feltárása után, nagy személyiségek szellemének egyéni-kénti kutató tanulmányozása közben, majd az államférfiúi lélek nagy horizontján való hatalmas, szintetikus körütekintés után, tehát a tervszerű léleképítő munka minden előzményével maga mögött, a politika, a tudomány, a művészet és a kitűnő emberismeret terén szerzett nagy apparátusával, a legmagasabb ideálokra függesztett tekintettel fogott hozzá az Apponyi szellemvilágának állítandó kongeniális emlékmű megépítéséhez.

S e monumentumot annál inkább nagy művészi alkotásul kell elfogadnunk a magyar tudományos irodalom területén, mert a tárgy nehézségei két oldalról tekintve is nagyméretűek. Nem az teszi nagy feladattá Apponyi világnézetének megrajzolását, hogy lelki alkatának megértéséhez még talán nincs meg eléggé a történeti távlat, — ezt rendszeren egy-két emberöltő, legalább fél-század eltelte szokta megteremteni. Hiszen Apponyi nagyszerű pályájának elindulása, sőt valódi személyiségének teljes kialakulása a mai nemzedékre nézve